

P. 63–70. 13. Ahafonova L. H. Sotsialno-ekonomichni problemy rozvytku turizmu v Ukraini ta shliakhy ikh vyrishennia [Social and Economic Problems of Ukrainian Tourism Development and Ways to Solve Them] [Electronic resource] / L. H. Ahafonova. – Access mode : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nzkit/2011_9/14.pdf. 14. Danylyshyn B. M. Analiz rehuliatornoho vplyvu pry vprovadzheni Zakonu Ukrainy "Pro zahalni zasady rozvytku derzhavno-pryvatnoho partnerstva v Ukraini" [Analysis of Regulation Influence During Implementation of Law of Ukraine "On General Basis of Public-Private Partnership Development in Ukraine"] [Electronic resource] / B. M. Danylyshyn. – Access mode : <http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/article/system?15>. Saraeva I. N. Gosudarstvo i predprinimatelstvo: problemy vzaimodeystviya (sistemno-institutsionalnye aspekty) [The State and Entrepreneurship: Problems of Interaction (System-and-Institutional Aspects)] / I. N. Saraeva. – Odessa : Feniks, 2011. – 98 p. 16. Pidhaiets S. V. Problemy ta perspektivy rozvytku derzhavno-pryvatnoho partnerstva v systemi okhorony zdorovia [Problems and Prospects of Public-Private Partnership Development in Healthcare System] / S. V. Pidhaiets, T. D. Sitash // Ekonomika rozvytku. – 2012. – No. 3 (63). – P. 32–37. 17. Cambrils J.-C. An introduction to the Tourism PPP. The Turespaña experience [Electronic resource]. – Access mode : http://dtxqt4w60xqpw.cloudfront.net/sites/all/files/pdf/551pptmoscow_joan_carles.cambrils.pdf. 18. Partington R. Public-Private Sector Partnerships: Mutual Benefits for Business and Protected Areas [Electronic resource] / R. Partington, B. Kreisel, M. Pugh et al. – Access mode : <http://www.europarc.org/uploaded/documents/871.pdf>. 19. Bund P. Co-operation and Partnerships in Tourism: A Global Perspective [Electronic resource] / P. Bund. – Access mode : http://destinet.eu/resources/...-varioustargetgroups/Cooperation_and_Partnerships_in_Tourism.pdf/download/1/Cooperation_and_Partnerships_in_Tourism.pdf. 20. Latypov V. S. Perspektivy ispolzovaniya gosudarstvenno-chastnogo partnerstva v sfere kultury i razvitiya kulturno-poznavatel'nogo turizma [Prospects of Public-Private Partnership Use in Cultural Sphere and Development of Cultural-and-Cognitive Tourism] / V. S. Latypov, A. M. Vorotnikov // Nedvizhimost i investitsii. Pravovoe regulirovanie. – 2010. – No. 4 (45). – P. 31–34. 21. Tutinas V. A. Mezhdunarodno-pravovaya osnova gosudarstvenno-chastnogo partnerstva v sfere turizma [International Legal Basis of Public-Private Partnership in Tourism Sphere] / V. A. Tutinas, Ye. V. Tutinas // Izvestiya Sochinskogo gosudarstvennogo universiteta. – 2012. – No. 3 (21). – P. 256–260. 22. Zakharova S. H. Derzhavno-pryvatne partnerstvo v systemi rehuliuвання turystychnoi halyzi Ukrainy [Public-Private Partnership in the System of Ukrainian Tourism Branch Development] : dys. ... kand. ekon. nauk : 25.00.02 / S. H. Zakharova; Klyasychnyi pryvatnyi universytet. – Zaporizhzhia, 2009. – 218 p. 23. Havryliuk A. M. Derzhavno-pryvatne partnerstvo u turizmi: marketynhovi zasady [Public-Private

Partnership in Tourism: Marketing Principles] / A. M. Havryliuk // Suchasna rehionalna polityka: osvita, nauka, praktyka : materialy pidsumk. nauk.-prakt. konf. za mizhnar. uchastiu, 28 zhovtnia 2011 roku : in 2 vol. Vol. II. – Odessa, 2011. – P. 19–21. 24. Hryshchenko S. Pidhotovka ta realizatsiia proektiv publichno-pryvatnoho partnerstva : praktychnyi posibnyk dlia orhaniv mistsevoi vlady ta biznesu [Preparation and Implementation of Public-Private Partnership Projects : A Guide for Local Authorities and Business] / S. Hryshchenko. – K. : FOP Moskalenko O. M., 2011. – 140 p. 25. Kitchin J. Cycles and Trends in Economic Factors / J. Kitchin // Review of Economics and Statistics. – 1923. – No. 5 (1). – P. 10–16.

Information about the authors

O. Zyma – PhD in Economics, Associate Professor of Tourism Department of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9-A Lenin Ave., 61166, Kharkiv, Ukraine, e-mail: zima@hneu.edu.ua).

I. Lisitsyna – postgraduate student of Tourism Department of Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9-A Lenin Ave., 61166, Kharkiv, Ukraine, e-mail: inna-iks@rambler.ru).

Информация про авторов

Зима Александр Григорович – канд. екон. наук, доцент кафедри туризму Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (61166, Україна, м. Харків, пр. Леніна, 9-А, e-mail: zima@hneu.edu.ua).

Лісіцина Інна Ігорівна – аспірант кафедри туризму Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (61166, Україна, м. Харків, пр. Леніна, 9-А, e-mail: inna-iks@rambler.ru).

Информация об авторах

Зима Александр Григорьевич – канд. экон. наук, доцент кафедры туризма Харьковского национального экономического университета имени Семена Кузнеця (61166, Украина, г. Харьков, пр. Ленина, 9-А, e-mail: zima@hneu.edu.ua).

Лисицына Инна Игоревна – аспирант кафедры туризма Харьковского национального экономического университета имени Семена Кузнеця (61166, Украина, г. Харьков, пр. Ленина, 9-А, e-mail: inna-iks@rambler.ru).

A double-blind peer review has been held.

Стаття надійшла до ред. 14.05.2014 р.

ПРОДУКТИВНІСТЬ РЕСУРСІВ – СКЛАДОВИХ НАЦІОНАЛЬНОГО БАГАТСТВА – ЯК БАЗОВА ДЕТЕРМІНАНТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

УДК 330.5:338.31:330.34

Бобух І. М.

Обґрунтовано необхідність і засади визначення продуктивності ресурсів у широкому сенсі як усіх складових національного багатства, включаючи людський і природно-ресурсний потенціал, основний капітал, елементи фінансового капіталу,

що впливають на обсяг національного багатства, соціальний потенціал та екологічний капітал, з урахуванням поділу національного багатства на капітал та незадіяний потенціал для підвищення ефективності формування і реалізації стратегії сталого розвитку. Висвітлено особливості продуктивності та рентабельності використання ресурсів у країнах світу. Запропоновано напрями підвищення ресурсної ефективності української економіки.

Ключові слова: національне багатство, продуктивність ресурсів, сталий розвиток, рентабельність використання ресурсів.

.....

**ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТЬ РЕСУРСОВ – СОСТАВЛЯЮЩИХ
НАЦИОНАЛЬНОГО БОГАТСТВА – КАК БАЗОВАЯ
ДЕТЕРМИНАНТА УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ**

УДК 330.5:338.31:330.34

Бобух И. Н.

Обоснованы необходимость и основы определения производительности ресурсов в широком понимании как всех составляющих национального богатства, включая человеческий и природно-ресурсный потенциал, основной капитал, элементы финансового капитала, влияющие на объем национального богатства, социальный потенциал и экологический капитал, учитывая разделение национального богатства на капитал и незадействованный потенциал для повышения эффективности формирования и реализации стратегии устойчивого развития. Освещены особенности производительности и рентабельности использования ресурсов в странах мира. Предложены направления повышения ресурсной эффективности украинской экономики.

Ключевые слова: национальное богатство, производительность ресурсов, устойчивое развитие, рентабельность использования ресурсов.

.....

**THE PRODUCTIVITY OF RESOURCES – PARTS OF THE NATIONAL
WEALTH – AS A BASIC DETERMINANT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT**

UDC 330.5:338.31:330.34

I. Bobukh

The necessity and basis for measuring the productivity of resources in a broad sense in terms of components of national wealth, including human and natural resource potential, fixed capital, financial capital elements that influence the amount of wealth, social potential and environmental capital, considering the division of national wealth into the capital and the untapped potential, to improve the formation efficiency and implementation of sustainable development strategies are substantiated. The peculiarities of the productivity and profitability of resources in the world are highlighted. Ways to increase the resource efficiency of the Ukrainian economy are suggested.

Keywords: national wealth, productivity of resources, sustainable development, profitability of resources.

Дану публікацію підготовлено в рамках НДР "Структурні трансформації в економіці України: динаміка, суперечності та вплив на економічний розвиток" (№ держреєстрації 0111U002605). Глобальний характер і зростання актуальності питань сталого розвитку потребують широкого спектру аналітичних досліджень і висновків. На найвищому рівні макроекономічних узагальнень успішність процесу впровадження принципів сталого розвитку в різних країнах світу відображає національне багатство (НБ) як сукупність різноманітних ресурсів економічного, соціального та екологічного розвитку, що, на відміну від інших категорій, враховує корисний результат від незалучення їх до виробничого процесу і збереження для майбутніх поколінь. Особливого значення в даному контексті набуває продуктивність використання ресурсів як капіталу – частини національного багатства, задіяної в економічній діяльності.

Сучасна дефініція терміна "сталий розвиток" була закладена на Конференції в Ріо-де-Жанейро у 1992 році в рамках прийняття "Порядку денного на XXI століття", де він був визначений як "розвиток, що задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби" [1]. А на конференції ООН зі сталого розвитку "Ріо +20" [2; 3] у 2012 році було наголошено, що справедливість і сталість використання ресурсів є ключовими факторами побудови шляху до більш безпечного, екологічно чистого та процвітаючого світу для всіх. Фахівці Світового банку вже зробили перші кроки в напрямі встановлення продуктивності природних багатств, визначивши продуктивність використання водних ресурсів країн світу [4]. Однак глибшого переосмислення потребують шляхи забезпечення нової якості еко-

номічного розвитку, соціальної справедливості, захисту довкілля та раціонального використання ресурсів у більш широкому сенсі як усіх складових національного багатства.

Метою даного дослідження є обґрунтування засад визначення продуктивності використання ресурсів як складових національного багатства для підвищення дієвості процесів формування і реалізації стратегії сталого розвитку та виявлення напрямів підвищення ресурсної ефективності.

Питання раціонального використання природних ресурсів, на яких наголошувалося на Саміті "Ріо +20", мають набути більш широкого звучання: для викорінення бідності, екологічних покращень та забезпечення інших принципів сталого розвитку раціонально слід використовувати не лише природні, але й усі інші види ресурсів і загалом національне багатство країн світу як сукупність цих ресурсів.

Одним із найважливіших показників у цьому відношенні є продуктивність національного багатства, тобто співвідношення ВВП упродовж року в країні і ресурсного потенціалу розвитку економіки. Продуктивність праці зазвичай не вимірюється у відсотках внаслідок різних одиниць вимірювання порівнюваних величин, однак продуктивність ресурсів за умови ідентичного вартісного вимірювання компонентів розрахунків може бути наведена у відсотках. Розрахунки, проведені на основі даних Світового банку [5; 6], дозволили встановити, що обсяг ВВП відносно загального обсягу національного багатства у постійних цінах 2005 року в Україні протягом 2000 – 2005 років збільшився з 6,15 до 6,24 % (рис. 1).

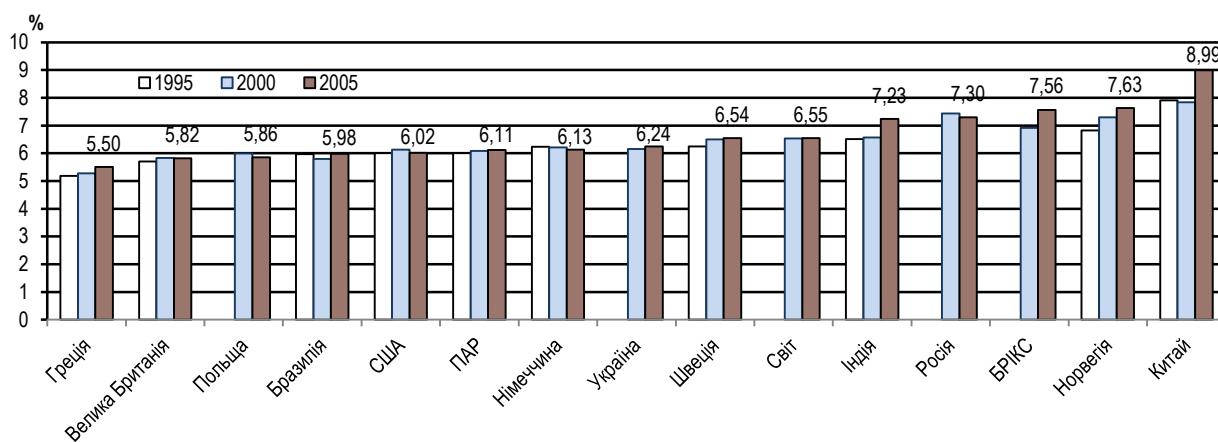

Рис. 1. Порівняльна динаміка продуктивності національного багатства (співвідношення ВВП та НБ) у постійних цінах 2005 року в Україні та країнах світу, % (розраховано автором на основі даних [5; 6])

Найбільшим серед досліджуваних країн у 2005 році це співвідношення було в Китаї – 8,99 %, Норвегії – 7,63 %, Росії – 7,30 % та Індії – 7,23 %, а найменшим – у Греції (5,50 %). Слід зауважити, що значення цього показника в Україні у 2005 році (6,24 %) майже співпадають з відповідними значеннями в середньому в країнах ОЕСР з високим рівнем доходів (6,30 %) та в групі країн з низькими та середніми доходами (6,43 %). Невисокий рівень відмінностей у продуктивності національного багатства країн світу пов'язаний із тим, що обсяг НБ розраховувався фахівцями Світового банку як нинішня вартість сталого споживання [7], а більші обсяги ВВП забезпечують вищий рівень спожив-

вання на одну особу. Відносно валового національного доходу (ВНД) співвідношення продуктивності національного багатства країн світу у постійних цінах 2005 року суттєво відрізняється від його співвідношення з ВВП внаслідок надто великих обсягів національного багатства порівняно з різницею між ВВП та ВНД. Зокрема в Україні у 2005 році цей показник дорівнював 6,17 %, у Китаї – 8,93 %, а в Греції – 5,42 % (розраховано автором на основі даних [5; 6]). Більш методологічно доречним у контексті дослідження розвитку національної економіки є використання саме показника ВНД як такого, що характеризує економічні процеси в державі з урахуванням ознаки резидентності

суб'єктів економічної діяльності і водночас є ключовою ознакою віднесення ресурсів до складу НБ. Однак, як показує практика проведення розрахунків, співвідношення з ВВП обсягів НБ та його складових у цілому досить адекватно відображає досліджувані економічні явища.

Динаміка продуктивності національного багатства в Україні, розрахована як відсоткове співвідношення ВВП поточного року в постійних цінах 2005 року та НБ 2005 року, протягом 2010 – 2012 років була позитивною: продуктивність НБ збільшилася на 0,62 в. п., однак це невелике зростання не компенсувало різкого скорочення величини даного показника в післякризовому 2009 році, що становило

1,09 в. п. (рис. 2). У 2012 році, порівняно з іншими країнами світу, у тому числі й східноєвропейськими, величина продуктивності національного багатства в Україні залишалася низькою. Так, у Словаччині (10,51 %) значення відповідного показника більш ніж у півтора рази перевищувало його величину в Україні (6,52 %). Крім досвіду Словаччини, для України доцільним є вивчення, адаптація та використання відповідного досвіду Польщі, яка за даним показником до 2008 року відставала від України, а з 2008 року – стабільно випереджає, наближаючись до значень продуктивності національного багатства в Чехії (8,08 % у 2012 році) й, за умови збереження трендів, у найближчі роки перевищить і ці величини.

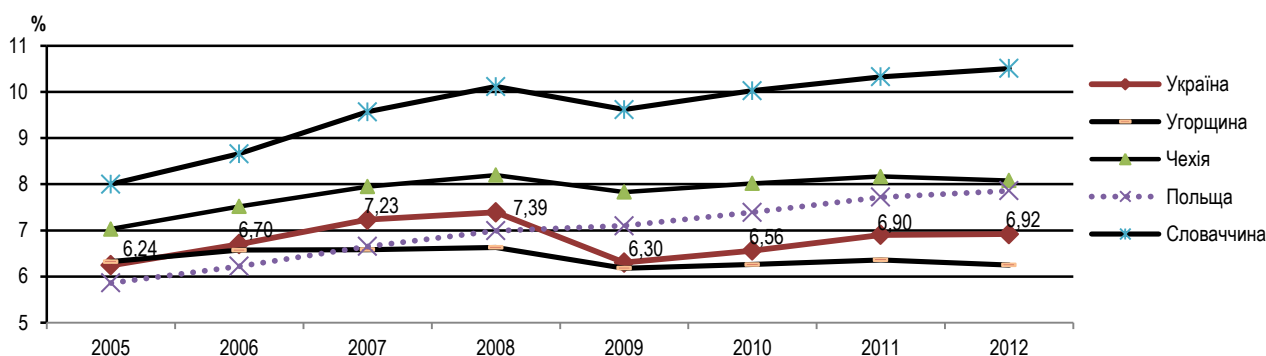

Рис. 2. Динаміка продуктивності національного багатства (співвідношення ВВП поточного року в постійних цінах 2005 року та НБ 2005 року, %) (розраховано автором на основі даних [5; 6])

Низькою є й величина коефіцієнта співвідношення питомої ваги України в загальносвітових обсягах ВНД та національного багатства: у 2012 році величина коефіцієнта в Україні становила 0,91, тоді як, приміром, у Словаччині – 1,21 (рис. 3), що свідчить про неефективне використання вітчизняного національного багатства (наша дер-

жава, маючи у своєму розпорядженні відносно більшу частку світового потенціалу економічного розвитку, отримує відносно нижчу частку світового ВНД). Однак низьке значення даного коефіцієнта свідчить також про наявність порівняно великих нереалізованих можливостей економічного розвитку в Україні, які потрібно виявляти й реалізувати.

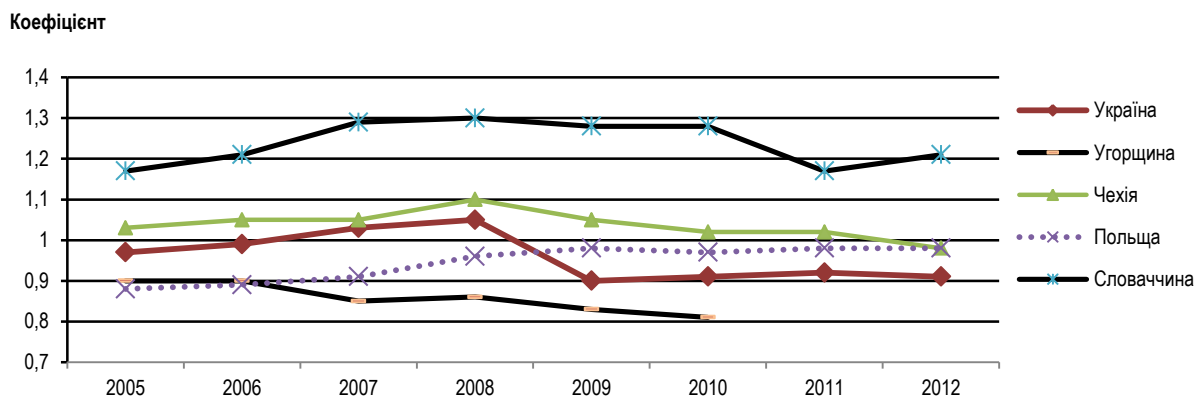

Рис. 3. Динаміка величини коефіцієнта співвідношення питомої ваги загальносвітового обсягу ВНД поточного року в постійних цінах 2005 року та частки загальносвітового обсягу НБ 2005 року в Україні та країнах світу (розраховано автором на основі даних [5; 6])

Важливою є також продуктивність окремих складових національного багатства. Розрахунки, проведені за аналогічним підходом (шляхом визначення відсоткового співвідношення ВВП та відповідного елементу), дозволи-

ли виявити, що майже в усіх досліджуваних країнах (крім Бразилії, Росії та Індії) найбільшою серед компонентів НБ у 2005 році була продуктивність природного капіталу (табл. 1).

Таблиця 1

**Продуктивність НБ України та країн світу
(відсоткове співвідношення ВВП та НБ) у 2005 році**

Назва країни	Продуктивність НБ за компонентами			Продуктивність НБ в цілому
	Природний капітал	Вироблений капітал та міські землі	Нематеріальний капітал	
Україна	26,5	25,2	11,8	6,24
Польща	89,5	38,8	7,2	5,86
Бразилія	31,6	41,8	8,7	5,98
Росія	17,0	30,1	21,9	7,30
Індія	28,2	38,5	12,8	7,23
Китай	43,1	28,8	19,4	8,99
ПАР	92,1	47,5	7,5	6,11
США	319,6	44,1	7,0	6,02
Греція	270,9	29,1	6,6	5,50
Швеція	262,0	44,4	7,8	6,54
Норвегія	59,7	35,9	12,4	7,63
Німеччина	586,8	34,1	7,7	6,13
Велика Британія	615,4	45,4	6,7	5,82
Світ	106,2	37,2	8,6	6,55
БРІКС	31,7	32,8	14,2	7,56
Країни з низьким і середнім доходом	30,5	32,3	10,7	6,43
Країни з високим доходом	262,7	38,6	8,2	6,58
ОЕСР з високим доходом	334,5	37,1	7,7	6,30

Примітка. Розраховано автором на основі даних [4; 5].

Найбільше ВВП відносно наявного природного капіталу у 2005 році було у Великій Британії, де відповідне співвідношення дорівнювало 615,4 %, та Німеччині (586,8 %), а найменше – в Росії (17,0 %) та Україні (26,5 %). Загалом можна сказати, що у більш розвинених країнах продуктивність природного капіталу є більшою, а продуктивність нематеріального капіталу – меншою. Однак стосовно окремих країн, як більш, так і менш розвинених, в аспекті компонентів НБ продуктивність нематеріального капіталу є найменшою, у тому числі в Україні, де вона дорівнювала 11,8 % у 2005 році. Винятком є лише Росія, де найменш продуктивним у 2005 році був природний капітал – 17 %, а найпродуктивнішим – вироблений капітал та міські землі – 30,1 %. Водночас слід відзначити наявність суперечностей у класифікації складових національного багатства фахівцями Світового банку, зокрема стосовно поділу його компонентів на вироблений капітал та нематеріальний капітал, адже нематеріальний капітал також може бути виробленим, зокрема це стосується продуктів інтелектуальної власності [8]. Власне нематеріальна складова національного багатства містить найбільший потенціал для втілення інновацій та підвищення конкурентоспроможності економічних систем [9].

Звичайно доцільнішим у розрахунках продуктивності ресурсів було б застосування не всіх наявних ресурсів, а лише залучених до економічного обігу (на противагу незадіяному потенціалу). І більшу аналітичну цінність мали б дослідження показників продуктивності компонентів НБ у динаміці. Однак унаслідок обмеженості даних наразі такі дослідження є можливими лише за окремими складовими природного капіталу – водними, мінеральними та енергетичними ресурсами. Продуктивність водних ресурсів, за даними Світового банку, розрахована як обсяг ВВП у постійних цінах 2005 року на 1 куб. м спожитих протягом року водних ресурсів, найменшою була в Індії та Україні, де у 2011 році вона дорівнювала лише 1,7 та 2,5 дол. США відповідно (рис. 4).

Дол. США

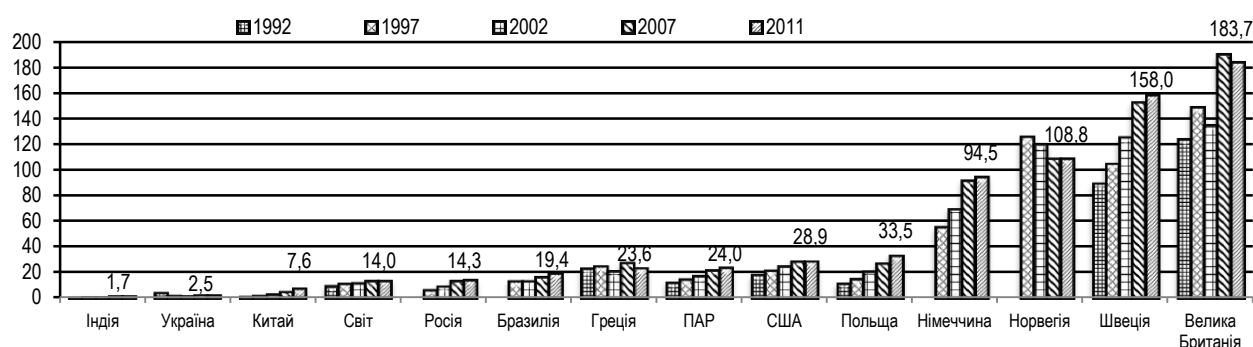

Рис. 4. Порівняльна динаміка продуктивності водних ресурсів в Україні та країнах світу, ВВП у дол. США в постійних цінах 2005 року на 1 куб. м спожитих протягом року водних ресурсів (складено автором на основі даних [5])

Причому в Україні з 1992 до 2011 року величина цього показника скоротилася в 1,8 раза, що свідчить про наростання нерациональності використання водних ресурсів. А найбільшою у 2011 році продуктивність водних ресурсів була у Великій Британії (183,7 дол. США), Швеції

(158,0 дол. США), Норвегії (108,8 дол. США) та Німеччині (94,5 дол. США), перевищуючи відповідний український показник у 105,4; 90,7; 62,4 та 54,2 раза відповідно.

У свою чергу, продуктивність енергетичних ресурсів доцільно розраховувати як відношення ВВП до варто-

сті виснаження енергетичних ресурсів (ВВП у дол. США на 1 дол. вартості виснаження енергетичних ресурсів). Енергетичні ресурси в даному випадку включають вугілля, сиру нафту і природний газ. Результати проведених розрахунків свідчать, що найменш продуктивно серед досліджува-

них країн протягом 1989 – 2011 років витрачалися енергетичні ресурси в Росії, Норвегії, Китаї та Україні. У цих країнах даний показник у 2011 року становив відповідно 8,0; 9,5; 24,0 та 26,1 дол. США (рис. 5).

Дол. США

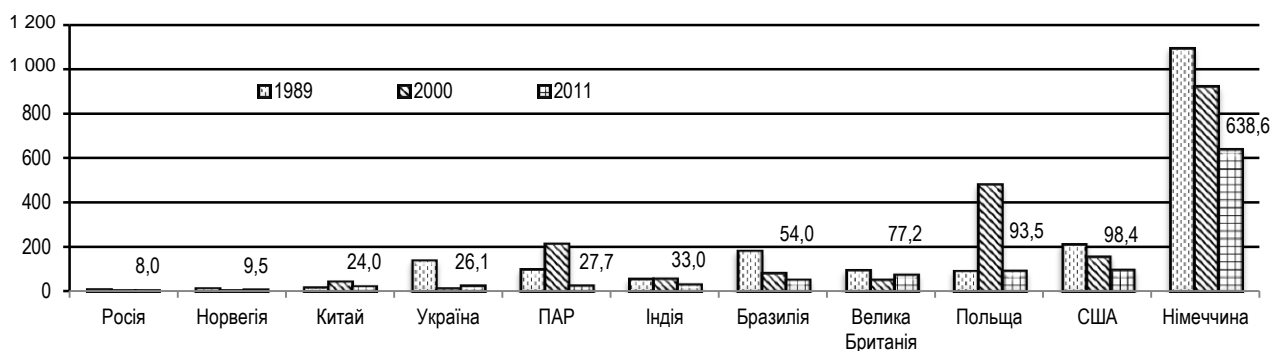

Рис. 5. Динаміка продуктивності енергетичних ресурсів в Україні та країнах світу, дол. США (розраховано автором на основі даних [4; 5])

Причому в Україні продуктивність енергетичних ресурсів з 1989 до 2011 року знизилася більш ніж у п'ять разів – зі 141,1 дол. США до 26,1 дол. США. Лідерами енергетичної продуктивності протягом досліджуваного періоду була Німеччина, де значення цього показника також скорочувалося, однак залишилося досить високим – 638,6 дол. США.

Продуктивність мінеральних ресурсів (мінерали, за якими здійснювалася калькуляція, – олово, золото, свинець, цинк, залізо, мідь, нікель, срібло, боксити і фосфати), розрахована за аналогічною формулою – як обсяг ВВП на 1 дол. вартості виснаження мінеральних ресурсів,

була більш різномірною в країнах світу, ніж продуктивність енергетичних ресурсів. Максимальна продуктивність мінеральних ресурсів у групі досліджуваних країн протягом 1989 – 2007 років спостерігалася у Великій Британії, де вона зменшилася з 15,0 млн дол. США у 1989 році до 393 тис. дол. США у 2007 році (табл. 2). А найменшою продуктивність мінеральних ресурсів у 2007 році була в Південно-Африканській Республіці – лише 24,9 дол. США. В Україні протягом 1989 – 2004 років продуктивність мінеральних ресурсів скоротилася в 128,8 раза – зі 121 тис. дол. США до 939 дол. США на 1 дол. США вартості мінерального виснаження.

Таблиця 2

Динаміка продуктивності мінеральних ресурсів, дол. США

Рік	1989	1990	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Україна	120 998	67 417	1 072	1 190	316	219	939	–	–	–
Польща	560	291	331	253	107	118	165	285	202	190
Бразилія	285	345	118	51	32	28	21	44	31	32
Росія	1210	750	98	63	36	34	40	82	62	65
Індія	650	828	232	96	65	60	41	65	48	52
Китай	314	277	225	100	48	41	25	43	26	25
ПАР	161	109	86	51	28	35	30	40	27	25
США	7 102	4 409	5 775	4 173	1 539	1 339	795	1 595	1041	794
Греція	5 240	7 210	1 505	1 018	505	405	937	1 988	988	1 144
Швеція	5 830	4 464	1 905	397	210	242	205	405	187	188
Норвегія	34 019	27 094	127 473	13 963	10 145	10 437	5 999	10 848	6937	6670
Німеччина	–	–	1 792 087	301 868	197 549	208 921	99 102	202 885	114901	108 396
Велика Британія	–	–	15 936 277	12 871 017	7 748 896	3 124 373	992 708	770 901	622 990	393 009

Примітки: 1. "–" – дані відсутні.

2. Розраховано автором на основі даних [4; 5].

Поряд із продуктивністю важливим показником ефективності використання ресурсів є рентабельність. За класичною формулою рентабельність є відсотковим відношенням прибутку до витрат/собівартості. У розрахунках стосовно ресурсної рентабельності на макрорівні в якості прибутку доцільно використовувати обсяги ренти, а в якості витрат – вартісні обсяги витрачених протягом року відповідних видів ресурсів (вартісні обсяги їх виснаження протягом року). Наразі можливими є відповідні розрахунки лише стосовно рентабельності використання мінеральних та енергетичних ресурсів, щодо яких наявні дані як про обсяги ренти, так і про розміри виснаження їх запасів протягом року [5].

Як свідчать результати проведених за даним підходом розрахунків, найбільш рентабельним серед досліджуваних країн у 2004 році було використання мінеральних ресурсів (олова, золота, свинцю, цинку, заліза, міді, нікелю, срібла, бокситів і фосфатів) в Україні (67,5 %), однак протягом 2001 – 2003 років вітчизняні величини відповідного показника була значно скромнішими, дорівнюючи 3,1; 2,3 та 3,5 % відповідно, а дані щодо подальшого періоду відсутні взагалі (табл. 3). У 2007 році лідерами за цим показником були: Греція – 276,5 %, Польща – 130,3 % та Росія – 100,3 %, а найменшою у 2007 році була рентабельність виснаження мінеральних ресурсів у Великій Британії (13,4 %).

Таблиця 3

Динаміка рентабельності використання мінеральних ресурсів, %

Рік / Назва країни	1992	1993	1997	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Україна	146,2	218,6	107,0	3,1	2,3	3,5	67,5	–	–	–
Польща	150,4	97,5	324,1	25,2	10,6	14,2	54,0	113,0	174,0	130,3
Бразилія	169,3	126,5	98,1	45,2	31,9	31,3	27,4	88,2	73,4	73,8
Росія	174,0	113,6	214,0	13,4	11,9	17,5	26,8	80,5	93,4	100,3
Індія	170,8	133,4	86,1	32,3	21,5	20,8	18,5	64,5	64,8	68,8
Китай	162,3	142,3	88,9	23,1	11,1	11,1	10,5	38,8	43,9	43,1
ПАР	145,2	259,7	191,0	27,4	29,4	36,1	32,4	58,6	65,0	65,5
США	171,4	82,7	369,3	46,0	14,6	14,7	18,4	49,4	83,9	73,4
Греція	394,7	413,2	142,6	7,9	1,7	8,6	52,3	161,1	168,4	276,5
Швеція	155,1	103,7	460,6	5,2	2,8	4,1	11,5	99,2	87,0	80,6
Норвегія	287,3	122,7	–	–	4,9	–	4,9	69,9	61,8	58,5
Німеччина	–	–	–	39,0	21,6	8,4	6,1	73,1	64,3	60,5
Велика Британія	–	–	–	–	–	–	6,8	6,2	8,5	13,4

Примітки: 1. "–" – дані відсутні.

2. Розраховано автором на основі даних [4; 5].

Набагато одноріднішими були динаміка та співвідношення рентабельності енергетичних ресурсів (вугілля, сирої нафти і природного газу) в Україні та інших країнах світу, розраховані за ідентичним алгоритмом як співвідношення вартісних обсягів енергетичної ренти та ресурсного виснаження. У більшості досліджуваних країн, зокре-

ма, Україні, Польщі, Росії, Індії, ПАР, Греції, Китаї та США, величина енергетичної рентабельності у 2011 році знаходилася в діапазоні 140 – 160,5 %, дорівнюючи в Норвегії 127,7 %, Німеччині – 137,3 %, у Великій Британії – 117,4 % (рис. 6).

Рис. 6. Співвідношення рентабельності використання енергетичних ресурсів в Україні та країнах світу у 2011 році, % (розраховано автором на основі даних [4; 5])

Протягом 1987 – 2011 років величина рентабельності енергетичних ресурсів в Україні змінилася несуттєво, зменшившись зі 160,0 до 153,9 %. Протягом досліджуваного періоду значне збільшення енергетичної рентабельності відбувалося у США, Бразилії та Греції – на 11,98 в. п.; 16,25 та 38,03 в. п. відповідно (рис. 7).

В Україні слід розробляти і впроваджувати нові концепції економічного розвитку, істотно підвищуючи ефективність використання внутрішніх ресурсів, у тому числі з

використанням досвіду більш успішних у даному відношенні країн. У контексті підвищення продуктивності використання природно-ресурсного капіталу як складової національного багатства в нашій державі важливим є, зокрема, подолання "ресурсного прокляття", що полягає в наявності зворотного зв'язку між забезпеченістю країни сировинними ресурсами та її економічним зростанням, оскільки наша держава належить до країн зі значним природно-ресурсним потенціалом.

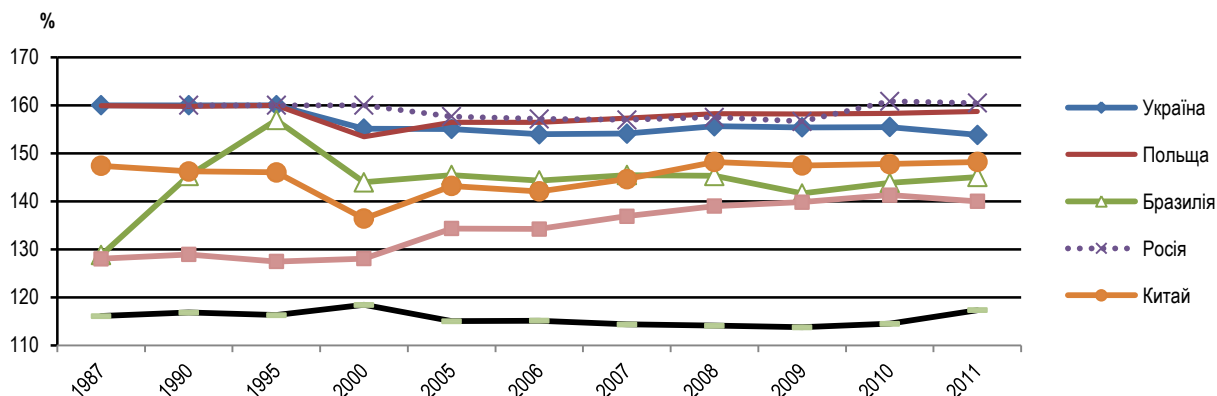

Рис. 7. Динаміка рентабельності використання енергетичних ресурсів України та країн світу, % (розраховано автором на основі даних [4; 5])

Обсяг природно-ресурсної ренти відносно ВВП в Україні, за даними Світового банку¹, протягом 1990 – 2011 років істотно перевищував відповідні показники багатьох країн світу, підвищившись із 1990 до 2000 року на 4,3 в. п. – до 9,9 % й зменшившись потім до 6,1 % у 2011 році, тоді як,

приміром, у Греції, Швеції, США та Польщі у 2011 році це співвідношення було більш ніж удвічі меншим, дорівнюючи 0,6; 1,2; 1,6 та 2,6 % відповідно (рис. 8). Тому подолання наслідків "ресурсного прокляття" є одним із найактуальніших завдань вітчизняної соціально-економічної політики.

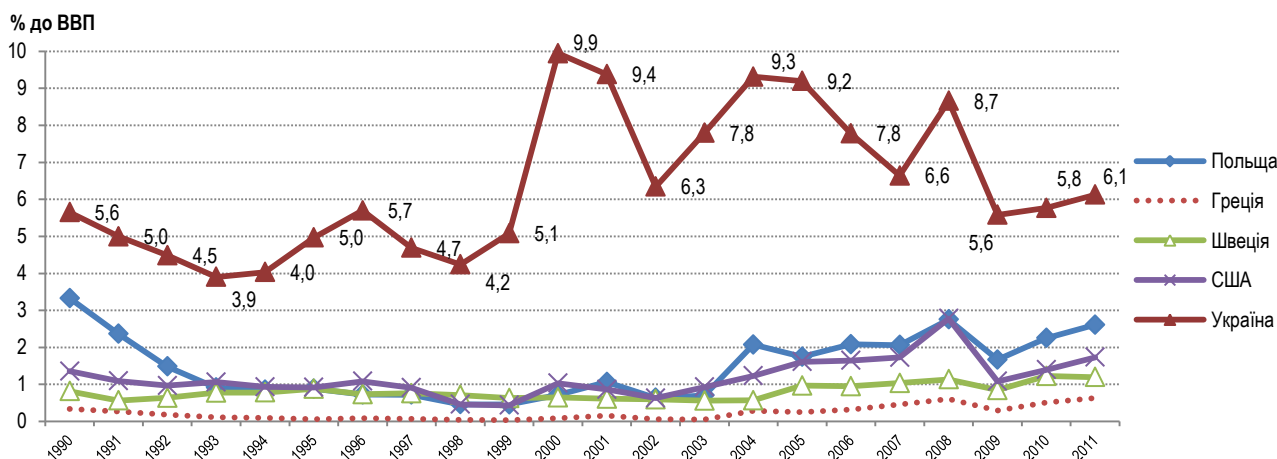

Рис. 8. Порівняльна динаміка співвідношення природно-ресурсної ренти і ВВП в Україні, Польщі, Греції, Швеції та США, % (розраховано автором на основі даних [4; 5])

Однак у ряді країн, зокрема, Норвегії та Росії, величина співвідношення природно-ресурсної ренти з ВВП протягом 1990 – 2011 років було набагато більшою. Так, протягом 1990 – 2000 років у Норвегії ця величина збільшилася майже удвічі – з 10,9 до 19,4 %, з наступними піка-

ми у 2005 р. (20,4 %) та 2008 р. (21,7 %), далі поступово нерівномірно зменшившись до 13,55 % у 2011 році. А в Росії максимальним значення цього показника було у 2000 р. (43,1 %), зменшившись протягом 2000 – 2011 році на 21,1 в. п. – до 22,03 % (рис. 9).

¹ Природно-ресурсна рента за дефініцією фахівців Світового банку є різницею між вартістю відповідного виду ресурсу як продукції за світовими цінами (виробленої протягом року) і виробничими витратами [6].

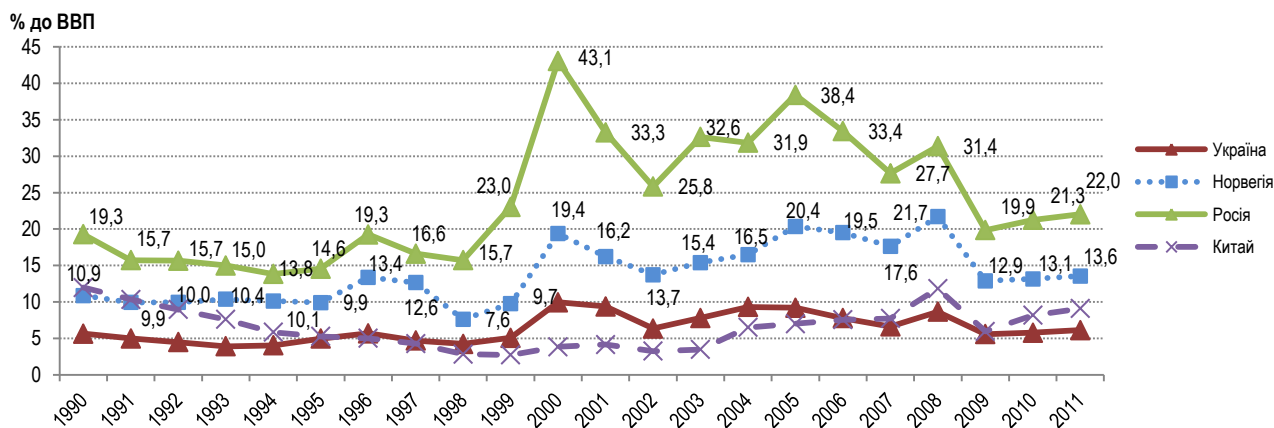

Рис. 9. Порівняльна динаміка співвідношення природно-ресурсної ренти та ВВП в Україні, Норвегії, Росії та Китаї, % (розраховано автором на основі даних [4; 5])

У Росії більшими, ніж в Україні, є як обсяги природно-ресурсної ренти, так і негативні наслідки її наявності. Передусім це обумовлено нижчими стимулами для інвестування розвитку людського потенціалу, у тому числі капіталу, оскільки великі обсяги ренти в добувних галузях провокують невиробничу активність із її перерозподілу, що, у свою чергу, пригнічує розвиток економічних інститутів. Левова частка національних заощаджень поглинається добувними секторами, кількість висококваліфікованих місць у яких є непропорційно малою порівняно з обробними секторами промисловості.

А от у Норвегії є позитивний досвід подолання перепон ресурсного прокляття. Застосування цього досвіду в Україні може сприяти зменшенню потоку зловживань у процесі перерозподілу природно-ресурсної ренти і перетворенню прокляття на благо. Згідно із законом норвезьке нафтове багатство є суспільною власністю, і держава через податки та платежі акумулює майже 80 % нафтової ренти. Через Стабілізаційний фонд і Фонд майбутніх поколінь держава інвестує нафтові доходи в іноземні цінні папери, зокрема для того, щоб забезпечити рівний доступ поточних і майбутніх поколінь до нафтового багатства країни, а також для запобігання поточному перегріванню економіки. В Україні, використовуючи цей досвід, потрібно створити систему акумулювання та перерозподілу коштів від використання природно-ресурсного потенціалу на реформування системи освіти, спрямоване на розвиток нових видів виробництва, притаманних ері суцільної інформатизації та побудови економіки знань.

Проблема підвищення продуктивності використання ресурсів повинна вирішуватися як у світі, так, зокрема, і в Україні, комплексно за всіма видами ресурсів, що входять до складу національного багатства (людський і природно-ресурсний потенціал, основний капітал, елементи фінансового капіталу, що впливають на обсяг національного багатства, соціальний потенціал та екологічний капітал) з урахуванням поділу НБ на капітал та незадіяний потенціал. Налагодження системного визначення продуктивності ресурсів як у Системі національних рахунків, так і в дослідженнях Світового банку, в широкому розумінні як усіх складових НБ дозволить під новим кутом зору оцінити успішність економічного розвитку і рівень його сталості. А в перспективі необхідно вдосконалити механізм вимірювання продуктивності виходячи з даних про внесок кожного ресурсного фактора в продукування ВВП, розмір вико-

ристання ресурсного потенціалу та приріст обсягу всіх видів капіталу. Системний підхід у вирішенні проблем підвищення рівня збалансованості формування та продуктивності використання ресурсів – складових національного багатства – сприятиме забезпеченню надійного підґрунтя для сталого розвитку і створення нової якості економічного зростання.

Література: 1. United Nations Conference on Environment & Development (Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992) AGENDA 21 [Electronic resource] / United Nations. – 1992. – Access mode : <http://www.uncsd2012.org/content/documents/814UNCSD%20REPORT%20final%20revs.pdf>. 2. United Nations Conference on Sustainable Development "Rio +20" [Electronic resource] / United Nations. – 2012. – Access mode : <http://www.uncsd2012.org/>. 3. Report of the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio de Janeiro, Brazil 20–22 June 2012) [Electronic resource] / United Nations. – 2012. – Access mode : <http://www.uncsd2012.org/content/documents/814UNCSD%20REPORT%20final%20revs.pdf>. 4. Environment [Electronic resource] / The World Bank. – 2014. – Access mode : <http://data.worldbank.org>. 5. Economy & Growth [Electronic resource] / The World Bank. – 2014. – Access mode : <http://data.worldbank.org>. 6. The Changing Wealth of Nations: Measuring Sustainable Development in the New Millennium. – Washington, D.C. : The World Bank, 2011. – xvi, 221 p. 7. Where is the Wealth of Nations? [Electronic resource] / World Bank. – Washington, D.C. : The World Bank, 2006. – P. 4. – Access mode : <http://siteresources.worldbank.org/INTEEI/214578-1110886258964/20748034/All.pdf>. 8. Bobukh I. M. Intellectual Property Products as Intangible Components of the National Wealth of Ukraine // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 11–12 (1). – P. 19–22. 9. Chukhray N. I. Forming an Ecosystem of Innovation / N. I. Chukhray // Економіка розвитку. – 2012. – № 1 (61). – P. 12–18.

References: 1. United Nations Conference on Environment & Development (Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992) AGENDA 21 [Electronic resource] / United Nations. – 1992. – Access mode : <http://www.uncsd2012.org/content/documents/814UNCSD%20REPORT%20final%20revs.pdf>. 2. United Nations Conference on Sustainable Development "Rio +20" [Electronic resource] / United Nations. – 2012. – Access mode : <http://www.uncsd2012.org/>. 3. Report of the United Nations Conference on Sustainable

Development (Rio de Janeiro, Brazil 20–22 June 2012) [Electronic resource] / United Nations. – 2012. – Access mode : <<http://www.unctd2012.org/content/documents/814UNCSD%20REPORT%20final%20revs.pdf>>. 4. Environment [Electronic resource] / The World Bank. – 2014. – Access mode : <<http://data.worldbank.org>>. 5. Economy & Growth [Electronic resource] / The World Bank. – 2014. – Access mode : <<http://data.worldbank.org>>. 6. The Changing Wealth of Nations: Measuring Sustainable Development in the New Millennium. – Washington, D.C. : The World Bank, 2011. – xvi, 221 p. 7. Where is the Wealth of Nations? [Electronic resource] / World Bank. – Washington, D.C. : The World Bank, 2006. – P. 4. – Access mode : <<http://siteresources.worldbank.org/INTEEI/214578-1110886258964/20748034/All.pdf>>. 8. Bobukh I. M. Intellectual Property Products as Intangible Components of the National Wealth of Ukraine / I. M. Bobukh // Ekonomichnyi chasopys-XXI. – 2013. – No. 11–12 (1). – P. 19–22. 9. Chukhray N. I. Forming an Ecosystem of Innovation / N. I. Chukhray // Ekonomika rozvytku. – 2012. – No. 1 (61). – P. 12–18.

Інформація про автора

Бобух Ірина Миколаївна – докт. екон. наук, старший науковий співробітник відділу економічного зростання та структурних змін в економіці Державної установи "Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України" (01011, Україна, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26, e-mail: irinnr@ukr.net).

Информация об авторе

Бобух Ирина Николаевна – докт. экон. наук, старший научный сотрудник отдела экономического роста и структурных изменений в экономике Государственного учреждения "Институт экономики и прогнозирования Национальной академии наук Украины" (01011, Украина, г. Киев, ул. Панаса Мирного, 26, e-mail: irinnr@ukr.net).

Information about the author

I. Bobukh – Doctor of Science in Economics, Senior Research Officer of the Department of Economic Growth and Structural Changes in the Economy of the State Institution "Institute for Economics and Forecasting of the National Academy of Science of Ukraine" (26 Panasa Myrnoho St, 01011, Kyiv, Ukraine, e-mail: irinnr@ukr.net).

Рецензент

докт. екон. наук,
професор Назарова Г. В.

Стаття надійшла до ред.
14.05.2014 р.

ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ МЕХАНІЗМ ФУНКЦІОНУВАННЯ УПОВНОВАЖЕНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ОПЕРАТОРА

УДК 330.3

Ведєнєєв Є. Є.

Досліджено функціональні аспекти уніфікації інституціонального механізму економічного оператора. Розглянуто механізм уповноваженого економічного оператора як систему нонуніфікованих юридичних, економічних, маркетингових та соціальних детермінант генезису правового інституту уповноваженого економічного оператора. Проаналізовано систему регулювання діяльності уповноважених економічних операторів міжнародними та вітчизняними стандартами. Розглянуто проекти нормативно-правових актів, у яких набувають конкретизації дискусійні та колізійні аспекти функціонування досліджуваного інституту. Акцентовано увагу на існуючих перспективах активізації міжнародної торгівлі, визначено роль та завдання даного інституту в рамках економічної політики.

Ключові слова: індекс сприяння торгівлі, інститут економічного оператора, матриця інституціонального механізму економічного оператора.